

IM WESTEN NICHTS NEUES.

1928-ban jelent meg egy háborús könyv*) egy fiatal ismeretlen szerzőtől és a könyvből egymásután váratlanul gyorsan jelennek meg új és újabb kiadások, amelyek száma még a mai rekordvilágban is meglepő eredmény.

Ha eltekintünk a könyv tárgyától, a világháború salaKjától, a névtelenek és lelkesedéstől megfosztottak gyötrődésétől, a testi és lelki szenvedéstől való elkábítótságtól, amelyben megszakad az eszméhez való kötöttség egyenes vonala, — ha nem kutatjuk, hogy mi vitte ezeket az embereket arra, hogy józanul, az öldöklés tudatával folytassák útjukat, — ha ettől eltekintünk is, marad még egy momentuma a könyvnek, amely az irodalomtörténet, illetőleg az emberi szellemi történet szempontjából értékes momentum.

Nem is kell apróra vennünk az új életformák új nyelvi megnyilvánulásait. Pedig mindegyre szemünkbe és tudatunkba ötlük a háború utáni fiatalság különös vonzalma a kézzelfogható és tárgyias iránt, az a talán be nem vallott, de mélyen megérezett igazság, hogy nincs szükség kommentárra, nincs szükség sem a jelenségeknek a szubjektumban kiváltott relativitására, sem a metafizikába kivetett perspektívák megrögzítésére. A dolgok magukban állnak, még csak nem igazságok, hanem *tények* és a maguk tényleges megátalkodásukban erősebbek, mint az értelmet és igazságot kereső szubjektum. Rányomják bélyegüket a szimbolumot kereső kitekintésre és hasonlatokat szülnek, amelyek nem csupán a háborús szókinccs irodalmi kísértései, hanem a dolgok iránti áhitatból fakadnak. Az még talán háborús emlékezés, ha azt mondjuk, hogy a mondat éle olyan, mint a bajonett a holdfényben (58), de az már a kor szellemének megnyilvánulása, ha azt mondjuk, hogy az elesett bajtárs képe elmosódott, mint egy fényképlemez, amelyre két fölvételt csináltak (20).

De tekintsünk most mindettől el és nézzük azt a problémát, amely az írónak is legfontosabb és amely a háború utáni belső katasztrófáknak és a háború utáni fiatalság legfájdalmasabb kérdésének belső oka és amely közel fogja hozni ezt a könyvet késő nemzedékek szívéhez, akik már nem érzik a vérző sebek sajnását és akiket nem indít ez a könyv mintegy *harcias pacifizmusra*. De azok is érezni fogják, hogy itt egy emberi nemzedéknek vágják el az útját, itt egy kor vallását kötötték el hitalapijától. Fiatal emberek előtt, akik épen az ifjúság messze és széles perspektívájából az egyéni életforma kialakulását keresték az eszme megvalósításra kötelező ereje alatt, megnyílt egy eddig nem sejtett értelmetlen valóság, amely kiragadta őket az igaz élet, az eszmében való élés kereteiből és bedobta őket a „minden emberiség katasztrófájába“ (194). Mikor lassan fölnyitlak szemek és látókká váltak a jelen borzalma, őket gyökereiktől megfosztó kegyetlensége iránt, akkor beléjük lopódzott a jövőtől való félelem. És itt van a háború utáni minden nyomorúság okozója: a fiatalság nem hitt többé a jövőben. A fiatalok nem érezték többé, hogy egy generációkat összekötő lánc kapcsai.

A multtal leszámoltak. Kérlelhetetlen világossággal látták, hogy nevelőik nem készítették őket elő a háborúnak sem testi, sem lelki vonatkozásaira. Hirtelen nagyon megöregedtek a gyerek-katonák és tele megértéssel fölülemelked-

*) Erich Maria Remarque: *Im Westen nichts Neues*. 276—300 Tausend, Propyläen Verlag Berlin, 1929, 8° 426 l.

tek az idősebb nemzedék világfölfogása fölé, amely világfölfogás már az első elesettekkel szemben csődöt mondott. Érezték, hogy onnan, nevelőiktől támaszt nem kaphatnak, mert semmi sem maradt megingatlanul a régi világból, érezték, hogy életük új irányítottságát és eligazodottságát önmagukból kell kiépíteniök. A multtal leszámoltak és a jövőbe nem mertek tekinteni. Az idősebbek, akik már valamely hivatásnak éltek mikor a háború elszólitotta őket és akiket már a családi keret várt, azok föl fogják venni az elesett fonalat, de az egészen fiatalokat elsodorta a háború árja. Az öregebbek számára megszakítás volt a háború, ők tudtak az azutánra is gondolni, de a fiatalok nem érezték többé kapcsolatokat, nem látták többé a dolgok összefüggéseit: elnyomták őket a jelen tényei. Ezért nincs kegyetlenebb kérdés számukra, mint az, hogy mit fognak csinálni azután? Ennél a kérdésnél tanácstalanul állnak a kiszolgált frontkatonák, akik hideg meggondolással és gyors határozottsággal harcolnak. Ha arra gondolnak, hogy egy megszokott élet kereteit vegyék magukra, akkor elveszett tájékozottságuk és józanságuk:

Wir sind keine Jugend mehr. Wir wollen die Welt nicht mehr stürmen. Wir sind Flüchtende. Wir flüchten vor uns. Vor unserem Leben. Wir waren achtzehn Jahre und begannen die Welt und das Dasein zu lieben; wir mussten darauf schießen. Die erste Granate, die einschlug, traf in unser Herz. Wir sind abgeschlossen vom Tätigen, vom Streben, vom Fortschritt. Wir glauben nicht mehr daran; wir glauben an den Krieg. (91.)

Heute würden wir in der Landschaft unserer Jugend umhergehen wie Reisende. Wir sind verbrannt von Tatsachen, wir kennen Unterschiede wie Händler und Notwendigkeiten wie Schlächter. Wir sind nicht mehr unbekümmert, — wir sind fürchterlich gleichgültig. Wir würden da sein; aber würden wir leben?

Wir sind verlassen wie Kinder und erfahren wie alte Leute, wir sind roh und traurig und oberflächlich, — ich glaube, wir sind verloren. (125.)

Was werden unsere Väter tun, wenn wir einmal aufstehen und vor sie hintreten und Rechenschaft fordern? Was erwarten sie von uns, wenn eine Zeit kommt, wo kein Krieg ist? Jahre hindurch war unsere Beschäftigung Töten, es war unser erster Beruf im Dasein. Unser Wissen vom Leben beschränkt sich auf dem Tod. Was soll danach noch geschehen? Und was soll aus uns werden? (260.)

Ennek a mélyen sújtott nemzedéknek szenvedéseiben osztozik az utána következő, a háború után serdülő ifjúság is. Mindkettőjük előtt összetört egy világ, amelyben idáig hittek. Anélkül, hogy akarták volna, anélkül, hogy föllázadtak volna a szülők világa ellen, átérték és megélték annak az összeomlását, tudatossá vált bennük elhagyottságuk és a két világ idegensége. A háborúban összetört a *humanitás* eszméje és hogy az emberek elviselhetővé tegyék kínjaikat kétségbeesett és kiéhezett megátalkodással tartották fenn harcuk eszméjét. A háború után jött az erkölcsi összeomlás. A katonák előtt olcsó lett az emberélet, előttünk, az utána jövő nemzedék előtt, olcsók lettek az emberi értékek. Az európai élet hosszú, céltalan küzdelme beletorkollott egy végső csődbe, minden értékek kérdésségébe, az önmegvetés és utálat fürgetegébe. Bekövetkezett az, amitől a frontkatonák ott künn előre reszkettek.

De ez már nem tartozik a könyv keretébe. Csak arra a végső tragédiára

akartam rámutatni, amely a háborús élet mélyén rejtőzött és amelynek fenyegető voltát az író teljes tudatossággal, mintegy könyvének központi gondolatává téve, fűz bele a frontkatonák életébe.

(Szeged.)

Márer Erzsébet.

LEVELESTÁR.

Kulturfölény és jóvátétel. Szomorú dolog, hogy egy magát kereszténynek és nemzetinek valló sajtóorgánum egyvéleményen van a jóvátételt követelő kisantanttal, miközben a destruktívnak és hazafiatlannak kikiáltott sajtó a magyar kulturpolitika védelmére siet . . . Németország az összeomlás utáni években minden mozgósítható vagyonát utakba, csatornába, vasutakba fektette, új egyetemeiket alapított és gyáripárát a békenívó fölé emelte. Ma Németország gazdaságilag és kulturában ismét nagyhatalom, de nem akadt német sajtóorgánum, amely esztelen költekezésnek minősítette volna ezt az ujjiépítést és meghúzta volna a vészharangot, mondván: maradjunk kishatalom, mert különben az antant elveszi a pénzünket. Persze a kulturfölény ellenségei nem gondolják meg, hogy a kisantantnak legfőbb célja Magyarországot parasztállammá súlyeszteni vissza, mert tudják, hogy a tanyai horizont — külpolitikában és a népek versenyében — rájuk nézve kevésbé veszedelmes. — *Kirgizia.* Valamennyien egyvéleményen vagyunk, jobb- és baloldal, kormány és ellenzék: nem maradhat az Alföld „kirgiziai“ állapotban. Ezt a politikát követi a kulturfölény politikája is: — minek hát akkor a gyűlölség? — *Kulturfölény.* Vajon megvan-e még a sokat emlegetett kulturfölény vagy már ez a fogalom is belekerült a nemzet illúziók színes gyűjteményébe? Erre a kérdésre, valamint a „magyar paraszt“ nemzetmegváltó eszméjébe vetett illúzióra még visszatérünk. — *Lampel.* Ha igaz a tétel, hogy az író maga követte el a hőse bűneit, akkor Arany János gyilkos malomkövet hajított, Petőfi pedig óriásokkal állta a harcot, nem is szólva Móricz Zsigmondról, aki — miután állandóan részegeskedett és elcsábította az ellemi-tanító feleségét — annyi gombócot evett, hogy végre megpukkadt belé. Ettől függetlenül a németországi eset — mikor a gyilkos nyomára egy regény vezet — megfontolásra érdemes, nemcsak a pszichiáterek, hanem az irodalmi kritika részéről is. — *Destruktív író.* Birkás Géza legutóbb egy előadásában Verlaine-t a francia katolikus irodalom úttörői közé sorolta. De még mindig vannak, akik Verlaine-t tartják a magyar destruktív irodalom értelmi szerzőjének. — *Azt írja a Toll,* hogy „irodalmi és művészeti lap létünkre nem foglalkozunk részletesen azokkal a problémákkal, amelyeket a katonai büntetőbíráskodásról szóló javaslat fölvetett“. Ez a mondat annyit jelentene, hogy az irodalmi és művészeti lapnak kötelessége volna ugyan katonai dolgokkal foglalkozni, mégsem teszi meg. A *Toll* persze nem ezt akarja mondani. Azt akarja mondani, hogy „irodalmi és művészeti lévén . . .“, vagy pedig „mint-hogy irodalmi lap vagyunk, nem foglalkozunk . . .“ Csodálatos, hogy — irodalmi és művészeti lap létére — nem tud magyarul a *Toll*.